

A-KWALITEIT IN SPIJK

TEKST EN FOTO'S PAULINE PRIOR

In 2004 bezocht Pauline Prior de spiksplinternieuwe algemene begraafplaats in Spijk, ontworpen door drie Amsterdamse kunstenaars. De begraafplaats als kunstwerk, dat was het idee. Voelt dat anno 2023 inderdaad zo?

Tot 2004 had Spijk (gemeente West Betuwe) geen algemene begraafplaats. Gelovigen en niet-gelovigen werden begraven bij de kerk, maar het kerkhof raakte vol. De gemeente besloot van de nieuw aan te leggen begraafplaats

iets bijzonders te maken en huurde daartoe, via de inmiddels opgeheven Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR), drie Amsterdamse kunstenaars in: Mike Tyler, Ronald van Tienhoven en Louwrien Wijers. Het kan niet missen, hier wordt begra-

ven: 'Bedenk we sterven' staat in grote letters op de poort. Het eerst wat in het oog springt als je de poort doorgaat is de forse urnenmuur. Hij is gemaakt van leem en de vormen in de urnenmuur ogen organisch, het is een echte *eyecatcher*, ook ontworpen door de drie

kunstenaars. Het tweede dat opvalt is de leegte. De eerste keer dat ik de begraafplaats bezocht, was er nog geen mens begraven en was het kale ontwerp zoals op de tekentafel bedacht duidelijk herkenbaar: de begraafplaats is aangelegd in de vorm van een scheef gelegd kruis, met vier vakken omringd door bomen als hoofdmotief. De vakken zijn verhoogd waardoor er een driedimensionaal beeld ontstaat. Nog steeds is dat duidelijk zichtbaar, omdat de vakken nog nauwelijks zijn ingevuld.

Er zijn om precies te zijn 24 graven, vertelt Gert-Jan Hol, adviseur Groen bij de gemeente. “Destijds was de prognose dat we zo’n acht mensen per jaar zouden begraven. Dat is duidelijk niet gehaald. Want dan zouden er nu zeker 144 graven moeten zijn. Ook zijn er nog geen kinderen begraven op het kinderveldje en nog maar twee urnen geplaatst in de muur. Hoe dat komt? Dat weet je nooit precies. Wel dat mensen steeds vaker kiezen voor cremieren en de as blijkbaar liever mee naar huis nemen.” De mensen die wél voor deze begraaf-

plaats gekozen hebben, hebben bij het plaatsen van een grafmonument niet het kunstzinnige concept overgenomen. Het is misschien ook te veel gevraagd dat zij monumenten plaatsen in dezelfde sfeer en misschien zelfs hetzelfde materiaal als van de urnenmuur. De verordening is zelfs heel vrij in de keuze van grafmonumenten qua maatvoering en materiaal. Bijna alles mag.

Gelijkheidsbeginsel

Ook al loopt het niet storm, dat betekent niet dat de begraafplaats er niet had moeten komen, meent Hol. “Spijk is een kleine plaats, met nog geen duizend inwoners. Toen besloten werd de begraafplaats aan te leggen, was de vraag: hoe groot moet-ie worden? We wilden een plek die decennia mee kan, bovendien was in 2004 het ruimen van graven hier nog niet echt geaccepteerd. En de gemeente koos voor kunst, en dat doe je niet op een postzegel.”

De nieuwe begraafplaats is destijds ook niet extra gepromoot en nog steeds niet. Volgens Hol heeft dat met het gelijkheidsbeginsel te maken. “In 2019 is de

gemeente West Betuwe ontstaan na een fusie van de gemeenten Geldermalsen, Neerijnen en Lingewaal, waar Spijk onder viel. West Betuwe heeft zo’n dertig begraafplaatsen in beheer, op twintig worden nog graven uitgegeven. Samen met wethouder Jacoline Hartman van de partij Dorpsbelangen ben ik eind

KUNST

De begraafplaats in Spijk is gedeeltelijk gefinancierd met subsidies, van onder andere de gemeente Gelderland en dankzij de SKOR die de honoraria van de kunstenaars betaalde. De SKOR bestaat niet meer. Toch kunst naar de begraafplaats halen? Kijk wat binnen de eigen gemeente beschikbaar is aan subsidies. Kijk daarbij ook naar publieksparticipatie, daar zijn nu vaak meer potjes voor te vinden dan voor kunst. Kunstenaars die het participeren onderdeel laten zijn van hun kunst gebeurt steeds vaker. Laat rechthebbenden en omwonenden meedenken over of zelfs meewerken aan de uitvoering van een kunstwerk.

2022 alle begraafplaatsen langs gegaan om te kijken of het beheer in orde is. En dat was gelukkig zo, het is allemaal A-kwaliteit! Na de fusie zijn de tarieven geharmoniseerd, door de raad is bepaald dat het goedkoopste tarief van de drie gemeenten het leidende tarief zou worden. Zo hebben we het gelijkheidsbeginsel ingevoerd, ook in de communicatie maken we geen onderscheid tussen de begraafplaatsen. Ook al is deze begraafplaats, evenals de natuurlijke begraafplaats in Ophemert die binnenkort opengaat, natuurlijk wel een bijzondere. De raad heeft de opdracht gegeven om te onderzoeken of de kostendekkendheid verhoogd kan worden naar 75%. Dat is een hele uitdaging in een uitgestrekte gemeente als West Betuwe en al die her en der verspreid liggende begraafplaatsen.”

Tuin voor iedereen

De urnenmuur was gemaakt om twintig jaar onderhoudsvrij te zijn, dat is niet gelukt. Leem gaat er al eerder *shabby* uitzien en moet dan bijgestreken worden. Dat is dus al gebeurd. Hol: “Er is

minder steen gebruikt, daardoor oogt hij gladder.”

Aan andere eisen is wel voldaan. Hol: “Botanisch is het ontwerp nog steeds goed. Er zijn diverse bomen die een mooi palet vormen. De vlechtheggen, een combinatie van Spaanse Aak, Gelderse roos en diverse andere soorten, werken goed. Er nestelen ook verschillende soorten vogels in, waardoor er andersoortig zaad de bodem bereikt, die we dan alleen meenemen bij het snoeien. De begraafplaats is onderhoudsarm. We maaien het gras, steken de kantjes, ruimen blad. Het onderhoud van het graf is voor de rechthebbenden.” Een ander idee van de kunstenaars was dat de begraafplaats een ‘tuin’ voor iedereen zou worden en ook door wandelaars zou worden bezocht. “Dat is niet echt gebeurd.” De begraafplaats kan weliswaar van twee kanten betreden en dus doorkruist worden, maar een van die openingen ligt net niet aan de kant waar een woonwijk ligt. De drie andere zijden worden omringd door weilanden en één kant ook door een sloot. “In het weiland kun je niet wandelen. Er is wel

een mooi zicht vanaf de begraafplaats op het buitengebied.”

Geen wandelaars, weinig graven, toch ontmoeten we zo waar een bezoeker, met hond. Haar man ligt hier. Ze had hem liever bij de kerk begraven. “Maar hier ligt hij ook goed.” Op het graf ligt een kei. Dat had haar man zelf bepaald. Dat was nog een heel gedoe, vertelt ze. “Bij een steenhouwer in de omgeving zou dat 9000 euro gaan kosten, inclusief plaatsing en belettering. Dat vond ik te begroterlijk en na wat speuren heb ik net over de grens in Duitsland een steen opgehaald voor 200 euro exclusief plaatsing en belettering. Dat was een goede actie. Dat had mijn man ook vast een leuk verhaal gevonden.” Om die verhalen gaat het vooral op een begraafplaats, vindt Gert-Jan Hol. De begraafplaats heeft alleen wat meer tijd nodig dan verwacht om die verhalen binnen te halen. ■

Het eerste artikel van Pauline Prior over de begraafplaats in Spijk, ‘Begraven worden in een kunstwerk’, staat in het lentenummer van 2004, p. 16-19.